

CONVERSA

Rosa Serra

ESCULTORA D'OLOT
AMB UNA RECONEGUDA
OBRA INTERNACIONAL

RETRAT DE FAMÍLIA

**Els Geli de
Santa Llogaia**

FAMÍLIA ARRELADA
DES DE FA SEGLES EN
AQUEST INDRET DE LA
VALL DEL TERRI

PERFILS

Carme Rius

BANYOLINA QUE VA FER
DE LLEVADORA DURANT
TOTA LA VIDA

Magí Masachs

TRANSPORTISTA DE
SANT MARTÍ
DE LLÉMENA

**Mossèn Salvador
Batalla**

CAPELLÀ RENOVADOR
A OLOT I CLAU DURANT
LA TRANSICIÓ

**Jaume
Riubrugent**

COL·LECCIONISTA DE
BEGUES ESPIRITOSOS
DE SANT FELIU DE
PALLEROLS

INDRET

Mieres

UNA MIRADA
EN EL PAISATGE

**L'estany de
Banyoles**

A PEU

**De Corts fins a la
font del Garravar**

**El cim de la
Calma**

les garrotxes

www.garrotxes.cat

DOSSIER

CINEMA I TEATRE

49 pàgines on fem memòria de les sales que projectaven
dues pel·lícules cada diumenge, dels maquinistes, dels
acomodadors... També dels grups teatrals, dels directors
i dels actors, la majoria aficionats

fira del tap

CASSÀ DE LA SELVA

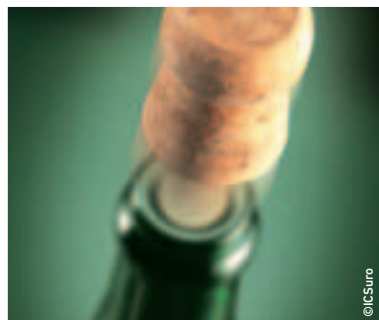
16 · 17 · 18 · JUNY 2017

- › Demostració de l'antic ofici de taper
- › Visita a fàbriques de taps
- › Maridatges
- › Debats temàtics: la sureda, la indústria i el món del vi
- › Tertúlia dels tapers
- › Xefles dels tapers d'abans i cançó de taverna
- › Ruta del suro i ruta literària 'Quan en dèiem xampany'
- › Pela del suro i esmorzar de peladors

www.firadeltap.cat

DIRECTORA >
Ester Carreras
ester@garrotxes.cat

COORDINADOR PLA DE L'ESTANY >
Guerau Palmada

REDACCIÓ >
Telèfon 972 46 29 29
revista@garrotxes.cat

COL·LABORADORS >
Miquel Aguirre
Joaquim Agustí i Bassols
Martí Albés
Cati Badosa
Emili Bassols
Roser Bech
Gemma Busquets
Marta Carbonés
Pere Cerro
Josep Clara
Ernest Costa i Savoia
Josep Curto
Pere Duran
Joaquim Ejarque
Ramon Estéban
Pep Fargas
Martí Figueras
Mònica Font
Pere Gelis
Francesc Ginabreda
Josep Grabuleda
Eva Güibas
Joan Juanola
Laia Juez
Antoni Mayans
Jordi Nierga
Anna Noguer
Andreu Oliveras
Rosa Pagès
Miquel Peral
Eudald Picas
Xavier Plana
Xavier Puigvert
Carles Puncernau
Glòria Ribugent
Quim Roca Mallerach
Miquel Rustullet
Ester Sala
Joan Sala
Ricard Sargatal
Pep Sau
Joel Tallant
Xavier Valeri
Josep Valls
Àngel Vergés
Josep Vilar
Xavier Xargay

EDICIÓ DE TEXTOS >
Gavina Freixa

DISSENY I MAQUETACIÓ >
Jon Gieré

IMPRESSIÓ > Agpograf
DISTRIBUCIÓ > GLV
DIPÒSIT LEGAL > GI-381-2008
ISSN > 2013-3707

eg

EDITORIAL GAVARRES

Germà Agustí, 1
17244 Cassà de la Selva
Telèfon 972 46 29 29
www.editorialgavarres.cat

DIRECCIÓ EDITORIAL >
Àngel Madrià
angel@editorialgavarres.cat

COORDINACIÓ DE PROJECTES >
Dolors Roset
dolors@editorialgavarres.cat

DIRECCIÓ D'ART >
Jon Gieré
disseny@editorialgavarres.cat

SUBSCRIPCIÓ I COL·LABORADORS >
Eva Rodríguez
subscripcions@editorialgavarres.cat
factures@editorialgavarres.cat

ADMINISTRACIÓ >
Jaume Carbó
jaume@editorialgavarres.cat

ALTRES PUBLICACIONS >
www.gavarres.com
www.cadipendraforca.cat
www.alberes.cat

PUBLICACIÓ ASSOCIADA A >

appec
editors de revistes i digitals

> Premis APPEC
'Millor Editorial en Català 2008'

> Premis Amics de l'Alta Garrotxa
'Memorial Ramon Sala Canadell
2015'

FOTO DE PORTADA: COMPOSICIÓ FETA
AMB MATERIAL CEDIT PER L'ORFEÓ
POPULAR OLOTÍ, PELS CATÒLICS
D'OLOT, PEL SERVEI D'IMATGES DE
L'ARXIU COMARCAL DE LA GARROTXA
I PER JOSEP M. CANALS.
AUTOR: PEP SAU.

SUMARI

4-5

PRIMERS RELLEUS LA FELIÇ ANARQUIA

PEP FARGAS (TEXT) // ROSA PAGÈS (IL·LUSTRACIÓ)

7-11

ACTUALITAT

12-18

CONVERSA ROSA SERRA

RAMON ESTÉBAN (TEXT) // PEP SAU (FOTOGRAFIA)

20-24

RETRAT DE FAMÍLIA ELS GELI DE SANTA LLOGAIA DE TERRI

XAVIER XARGAY (TEXT) // PERE DURAN (FOTOGRAFIA)

26-33

PERFILS

CARME RIUS / MAGÍ MASACHS / MOSSÈN SALVADOR BATALLA / JAUME RIUBRUGENT

ÀNGEL VERGÉS, LAIA JUEZ, JOAN SALA I MARTA CARBONÉS, (TEXT)

JOSEP CURTO, XAVIER PLANA, QUIM ROCA MALLARACH I MARTÍ FIGUERAS (FOTOGRAFIA)

35-83

DOSSIER CINEMA I TEATRE

ESTER CARRERAS I GUERAU PALMADA (COORDINACIÓ)

85-103

PATRIMONI

ETNOLOGIA // ARQUITECTURA // HISTÒRIA // NISSAGUES // TRADICIONS
BOTIGUES DE TOTA LA VIDA // GASTRONOMIA // FAUNA // PLANTES I REMEIS

104-107

INDRET MIERES

ERNEST COSTA I SAVOIA (TEXT I FOTOGRAFIA)

108-111

UNA MIRADA EN EL PAISATGE L'ESTANY DE BANYOLES

JOSEP VALLS (TEXT) // JOAN JUANOLA (FOTOGRAFIA)

112-115

A PEU

DE CORTS FINS A LA FONT DEL GARRAVAR

CARLES PUNCERNAU (TEXT I FOTOGRAFIA)

EL CIM DE LA CALMA

JOAQUIM AGUSTÍ I BASSOLS (TEXT I FOTOGRAFIA)

MEMÒRIA FOTOGRÀFICA LES GRANS RIUADES

QUIM ROCA MALLARACH (RECERCA FOTOGRÀFICA)

conversa amb l'escultora olotina reconeguda internacionalment. TROBEM L'OBRA DE ROSA SERRA EN ESPAIS PÚBLICS I PRIVATS D'ARREU DEL MÓN, INFLUENCIADA PER L'ESCUPTOR LLUÍS CURÓS, DEL QUAL VA SER ALUMNA I AJUDANT. EL CÈLEBRE ARTISTA HA ESTAT UNA DE LES PERSONES CLAU EN LA SEVA TRAJECTÒRIA, JUNT AMB JOAN ANTONI SAMARANCH, QUI LI VA ENCARREGAR LES PECES QUE LA FARIEN FAMOSA A L'ESTRANGER, I, SOBRETOT, EL PINTOR XAVIER CARBONELL, SENSE EL QUAL NO ES POT EXPLICAR LA SEVA VIDA.

RAMON ESTÉBAN TEXT
PEP SAU FOTOGRAFIA

Rosa Serra

–Vostè és una olotina ‘de tota la vida’ però, de fet, va néixer a Vic. De ben petita es va traslladar a la Garrotxa. A què va obeir, la mudança?

–«Jo tenia cinc anys. Resulta que el negoci del pare no anava bé i es va quedar sense feina. Vam marxar primer a Sant Esteve d'en Bas. Ens vam estar quatre anys allà i després vam venir a Olot, i des de llavors hi he estat sempre. Per tant, sempre m'he considerat d'Olot.»

–Com era la ciutat als anys cinquanta? Me la imagino més aviat grisa.

–«Tot era gris, la vida era molt trista. Jo anava al Grup, l'escola Malagrida, i totes les nenes amb qui em relacionava eren de famílies migrades. Hi havia força pobresa. De tant

en tant ens portaven llet en pols i formatge dels americans. La llet mai m'ha agradat i a casa em deien 'n'has de beure, n'has de beure'. Pensa que a casa anàvem molt justets, econòmicament parlant. I l'ambient a l'escola... Recordo que un dia ens van dir que posarien una cistella per a jugar a *baloncesto*. La van posar al mig del pati, sí, però ens van dir que les nenes no hi podíem jugar, que només era per als nens.»

–A casa seva, a què es dedicaven?

–«Teníem una carnisseria al barri de Pequín, per allà a la plaça del Cisne. Hi havia molt poques cases, érem ben bé als afores i quan anàvem cap al centre deïem que anàvem a Olot. Per vendre a la carnisseria, el pare mirava de tenir sempre coses

RAMON ESTÉBAN. Olot, 1961. Periodista
PEP SAU. Olot, 1963. Fotògraf

retrat de família Els Geli de Santa Llogaia de Terri.

A VEGADES, I NOMÉS A VEGADES, UN TERRITORI POT ESDEVENIR UN MÓN. PERTAL QUE AIXÒ PASSI, EL PRIMER QUE CAL, ÉS CLAR, ÉS UN PAISATGE. A AQUEST PAISATGE SE LI SUMA UNA HISTÒRIA I, SOBRETOT, UN ESPERIT; I AIXÍ, AQUEST ESPAI TRANSCENDEIX LA SEVA SIMPLE TERRITORIALITAT I S'APROFUNDEIX FINS A AJUDAR-NOS A ENTENDRE COM SOM O D'ON VENIM.

XAVIER XARGAY TEXT

PERE DURAN FOTOGRAFIA

Paisatge i història: un món

La vall del Terri (Santa Llogaia de Terri) té un paisatge enraonat, a mig camí de l'aspra vegetal de la Garrotxa i el mite mineral de l'Empordà. Les formes arrodonides dels turons festegen amb algunes ribes obagues, com la que es troba ben a prop de can Geli, que, temps enrere, quan el Terri baixava espès i llefiscós, empeltaven l'aire de pudors de tint i brutícies diverses. Ara, en aquestes obagues, es pot percebre una humitat espessa, però no pudent. És un paisatge fet a mida de l'home: la plana plena de camps conreats, alguns masos esparsos, alguns veïnats, pobles de cara neta i polida com Santa Llogaia, masos amb una història i un esperit com el de can Geli.

Hi ha constància escrita en un primer pergamí del 1367, on es parla de

Brunisenda Geli, filla de Guillem Geli, que es va casar amb un tal Simó. L'arrelament de la família a la terra era tan gran que fins i tot les pubilles transmetien el cognom; així Bernat, fill de Brunisenda, es deia Geli en lloc de Simó. És probable que la casa i la família fossin anteriors al 1367. Que la zona era habitada des de l'antigor clàssica ho demostra un doli del segle I dC trobat en terrenys de can Geli cap al 1950. És un doli considerable, amb una alçada de 140 cm i un diàmetre de boca de 50 cm. Per als amants dels mites, l'ermita de Sant Mer —on l'amansidor del drac de

l'Estany de Banyoles es va retirar a fer vida d'ermità— és a tocar de mas Blanch, masoveria que havia estat de can Geli i que encara pertany a la família.

En Joan Geli, fill segon de la casa i actualment advocat a Girona, ha recordat en un parell d'articles algunes anècdotes de la família que evidencien

les dificultats concretes que patien la gent de pagès. El lloc de Prades, el veïnat de Santa Llogaia del Terri a on pertany can Geli, era feu del comtat de Peralada —en realitat vescomtes de Rocabertí i senyors de Peralada—. Acabant-se el segle XVII, el vescomte escriu als seus vassalls de can Geli

XAVIER XARGAY. Banyoles, 1962. Llicenciat en filologia i professor de secundària
PERE DURAN. Banyoles, 1967. Fotògraf

per fer-los avinents de la bona nova: es casava amb una neboda i això suposava manllevar diners: «*Quedaré muy reconocido aquanto me asistáis en esta ocasión*»; és a dir, demanava a la gent de can Geli que recollissin diners entre els veïns per ajudar a pagar les noces. Actitud semblant té el comte de Peralada del 1769, que es dirigeix, en aquest cas, al *Bayle y regidores* de Santa Llogaia. Can Geli era el mas més gran dels sis que formaven el lloc de Prades –avui són nou cases– i sembla que exercia de batlle de la zona, de representant del vescomte i havia de fer complir les seves ordres. Actualment les cases que formen el lloc de Prades són: can Illa i la seva masoveria can Maurici, can Freixes i la seva estada can Janot, can Pigem, can Peret –abans tenia un

altre nom, ja que a la porta es llegeix ‘Miquel Cadevall’–, can Gironès o can Amalrich, can Llebre, can Grau –avui en runes– i can Rovira, a més, és clar, de can Geli. La segona anècdota que conta en Joan Geli va passar a finals del 1827, dins el marc de la guerra –o insurrecció– dels malcontents, ultrareialistes que trobaven Ferran VII massa tou per no restablir la Inquisició o per permetre que alguns lliberals accedissin a càrrecs de responsabilitat.

El segrest de Josep Geli. Una partida de malcontents, capitanejada per un tal Joan Racargol, va segrestar en Josep Geli i Prats mentre estava fangant a l'hort que menava personalment arran de l'afluent del Terri conegut com

a Abeurador. Abans, un dissabte quan tornava del mercat a Girona, ja l'havien aturat i l'havien deixat anar amb la condició que pagaria un rescat; però el de can Geli es va fer l'orni fins i tot a les amenaces més explícites. Familiars, amics i veïns els van deixar els diners que els faltaven per arribar a la quantitat considerable de 40 unces d'or, preu del rescat; i un Ayats de can Quelot del veïnat de Fullà, bon amic d'en Geli, va ser l'encarregat de donar els diners a la partida de malcontents. La tradició oral familiar recorda que el segrestat i l'amic varen tornar, sí, però nafrats i estomacats de mala manera.

En Ramon, l'hereu de can Geli, també recorda dues anècdotes. La primera fou durant la Guerra del Francès,

En Ramon Geli i Rissech, actual propietari del mas, amb l'ermita al fons.

M3

Un cotxe arrossegat pel riu Ter, sota el pont de les Rocasses, a la carretera que va de Sant Pau de Segúries a Camprodon.

ANY: CAP AL 1970
AUTOR: DESCONEGUT
PROCEDÈNCIA:
AJUNTAMENT DE
CAMPRODON

M4

Espectacle impressionant a Besalú, quan el riu Fluvià va créixer. En aquesta fotografia l'aigua ha pujat de manera considerable en el seu pas pel pont Vell encara en restauració després de la Guerra Civil.

ANY: 1963
AUTOR: JESÚS PAU SOLER
PROCEDÈNCIA: ARXIU PAUCOR. AMICS DE BESALÚ I EL SEU COMTAT

DOSSIER CINEMA I TEATRE

ESTER CARRERAS I GUERAU PALMADA > COORDINACIÓ

Una finestra al món [PÀG. 36]

ESTER CARRERAS [Sant Jaume de Llierca, 1964. Periodista]

114 anys de cinema a la Garrotxa [PÀG. 38]

XAVIER VALERI [Sant Joan les Fonts, 1958. Periodista]

Les sales que ja no hi són [PÀG. 42]

FRANCESC GINABREDA [El Mallol, 1989. Periodista]

Cinemes a la vall del Llierca [PÀG. 44]

ESTER CARRERAS

Cal Tronc de Besalú [PÀG. 46]

PERE CERRÓ [Sant Jaume de Llierca, 1951. Mestre jubilat]

Els extrems de 'La Punyalada' [PÀG. 48]

JOSEP VILAR [Argelaguer, 1961. Enginyer tècnic agrícola]

El cinema Iris d'en Bas [PÀG. 51]

PERE GELIS [Sant Esteve d'en Bas, 1954. Dissenyador i excursionista]

Camprodon i Sant Pau de Segúries [PÀG. 54]

MIQUEL PERALS [Setcases, 1941. Enginyer de monts i economista]

Les primeres sales de Banyoles [PÀG. 58]

JOSEP GRABULEDA [Banyoles, 1962. Historiador i arxiver]

El Mercantil i el Victòria [PÀG. 60]

MIQUEL RUSTULLET [Banyoles, 1945. Tècnic de Cultura del Consell Comarcal del Pla de l'Estany]

JOAQUIM EJARQUE [Girona, 1946. Activista cultural]

3 cinemes per a 3 generacions [PÀG. 64]

LAIA JUEZ [Barcelona, 1975. Antropòloga i periodista]

El Teatre Principal [PÀG. 66]

RICARD SARGATAL [Santa Pau, 1972. Gestor cultural]

Els Catòlics d'Olot [PÀG. 68]

ANDREU OLIVERAS [Olot, 1989. Periodista]

S'aixeca el teló de l'Orfeó [PÀG. 72]

CATI BADOSA [Olot, 1975. Periodista]

Les primeres companyies [PÀG. 76]

JORDI NIERGA [Banyoles, 1985. Periodista]

Trencant motlles a Banyoles [PÀG. 80]

MIQUEL AGUIRRE [Banyoles, 1964. Escriptor]

ALTRES REPORTATGES

Trabucaires, acció! / Amb Vespa d'Esponellà a Serinyà / En Baldiri Bramon, un enamorat del setè art / En Lluís Balcells, tota una vida fent de Bato/ El Cercle dels Catòlics

[PÀGINES 50 / 57 / 63 / 70 / 78]

JOSEP VILAR / EVA GÜIBAS / ANNA NOGUER / ANDREU OLIVERAS / EVA GÜIBAS

PERFILS

Joan Casals / Margarida Arau / Marta Puig / Josep M. Canals / Joan Solana

[PÀGINES 41 / 71 / 74 / 75 / 82]

ESTER CARRERAS / JOEL TALLANT / CATI BADOSA / MÒNICA FONT / GEMMA BUSQUETS

Rotlles de pel·lícula
procedents d'Els Catòlics
d'Olot // FOTO:
Pep Sau.

Una finestra al món

Ester Carreras > TEXT // Pep Sau > FOTOGRAFIA

Asseguts davant de les pantalles—primer en blanc i negre i després en color—o d'escenaris teatrals, les cites eren sobretot les tardes dels diumenges, quan tot allò que contemplaven davant seu no només els emocionava sinó que també els representava tenir una finestra oberta al món. Són les antigues sales de cinemes i les representacions teatrals que omplien l'oci de petits i grans quan l'oferta lúdica no es podia cercar més enllà de la mateixa població. Per això les ciutats i gairebé tots els pobles disposaven del seu cinema, fins que la bonança econòmica va equipar les famílies amb vehicles i les llars amb televisió. Entrada la dècada dels 70 va arribar la davallada i amb aquesta el tancament de les sales. Del pes que el setè art i el teatre han tingut en la història recent se n'ocupa aquest dossier.

L'iniciem amb un recorregut per la història del cinema a la Garrotxa de la mà de Xavier Valeri amb un itinerari que comença el 1906, segueix amb l'arribada del cinematògraf i continua amb la inauguració, el 1912, del cinema Ideal Park; també el salt que va suposar, l'any 1931, la primera pel·lícula sonora. A partir dels 40 es van anar obrint sales fins al punt que n'hi havia a pobles molt petits, però la bonança econòmica de finals dels 60 i principis dels 70 va anar buidant les sales. A principis dels 80 els vells cinemes van tancar portes.

La història del cinema a Banyoles la ressegueix Josep Grabuleda, que en el seu relat ens explica que va arribar a la població de la mà de la família Tur i que el primer local amb cinema estable va ser el Cafè Margarit, a la plaça Major, cap a l'any 1907. Dels cinemes de can Xampinya i del Victòria en coneixem detalls gràcies a Miquel Rustullet i Joaquim Ejarque, que han conversat amb els descendents dels impulsors del cinema a la vila: en Joan Bosch del Mercantil, i els germans Enric i Joan Gratacós del Victòria. I de Banyoles també ens hem interessat per l'evolució del seu cineclub en un text d'Anna Noguer.

En Francesc Ginabreda fa un repàs a les sales històriques d'Olot: l'Ideal, el Colón, el Núria i el Gridó, i recull testimonis de les famílies Agustí i Descals. La tercera generació de la família Descals segueix gestionant aquest negoci a Olot encara que avui, és clar, és un multicinema on anualment passen més de 120.000 persones.

Moltes de les sales que els diumenges s'omplien han estat reconvertides en centres socioculturals o enderrocades. Per exemple, el cinema Estrella de Sant Jaume de Llierca segueix tancat però dempeus; en parlem amb la família Surribas, que l'havia gestionat. No gaire lluny, a Besalú, el cinema de Cal Tronc hi va marcar tota una època gràcies, en aquest cas, a la iniciativa

Llanterna utilitzada pels acomodadors de les sales.

d'un sastre molt cinèfil –Joaquim Masó– que també gestionava les sales de Castellfolit de la Roca i de Maià de Montcal; ens ho explica Pere Cerro. Pararem atenció a l'Alta Garrotxa com a escenari del setè art, sobretot al rodatge de la pel·lícula *La Punyalada*, dirigida per Jordi Grau i rodada íntegrament a la zona respectant el text de la novel·la de Marià Vayreda. Molts d'aquells garrotxins que havien anat al cinema es varen veure també un dia a la pantalla convertits en actors; en Josep Vilar ho va viure en primera persona i en fa la crònica.

En Ramon Puigvert Genís, de Sant Esteve d'en Bas, era un home tan amant del cinema com del teatre. Això el va dur no només a fundar la primera sala de la població –l'Iris–, sinó també a dirigir i a actuar en les representacions teatrals que es feien a la vila; un article d'en Pere Gelis en recull el testimoni.

El pes que va tenir el cinema en petites poblacions ens el revela el fet que a Camprodon –un poble d'uns 2.000 habitants– va disposar durant un temps de la dècada dels 50 de tres sales que en conjunt sumaven 1.600 butaques. En aquesta vall també n'hi va haver a Sant Pau de Segúries; tot plegat ens ho explica en Miquel Peral. També de tres cinemes varen gaudir els habitants de la vall de Llèmena, tres sales que havien funcionat a Sant Gregori. La màquina de l'últim –el Victòria– està exposada al Centre Cívic de la Pineda; Laia Juez n'ha parlat amb en Narcís Canadell, fill d'un maquinista.

Al poder d'atracció de les pantalles s'hi ha d'afegir també el que han tingut els escenaris teatrals tant a Olot com a Banyoles. Un article de Jordi Nierga ens permet conèixer els orígens de la tradició teatral a Banyoles i les seves primeres companyies com l'Agrupació Teatral Bañolense o Teatre i Art. L'activitat teatral sempre ha estat molt arrelada a la societat banyolina i una de les etapes més esplendoroses la va protagonitzar el Cercle dels Catòlics, període que coneixem amb un text d'Eva

Güibas. En Miquel Torrent, que a l'escena teatral de Banyoles ha fet quasi tots els papers –actor principal, secundari, figurant, director i dinamitzador de la Xarxa–, i les companyies dels anys 70 i 80 tenen el seu espai al dossier per donar fe d'aquesta tradició teatral mitjançant un relat de Miquel Aguirre. A Olot,

l'activitat teatral es desenvolupava sobretot al Teatre Principal i a dues entitats: als Catòlics i a l'Orfeó Popular Olotí; en Ricard Sargatal, l'Andreu Oliveres i la Cati Badosa són els autors dels reportatges que hi dediquem.

El dossier també recull els testimonis d'homes i dones les vides dels quals han anat íntimament lligades al cinema o al teatre i en alguns casos en ambdós arts, com el d'en Josep Maria Canals d'Olot, de qui ens dibuixa la biografia la Mònica Font. En Juanito Casals, molt popular també a Olot i conegut per la seva afició cinèfila acompanyada d'una prodigiosa memòria, té també protagonisme a les pàgines del dossier on encara recorda les cues de gent que els dissabtes es formaven davant l'Ideal per comprar entrades per l'endemà. La Paquita Roca de Banyoles, filla de Can Roca d'Espenyllà, és un altre testimoni que ens permet conèixer com es gestionaven els petits cinemes de poble; ens explica com des d'aquest poble anava en vespa a Serinyà per fer l'intercanvi de pel·lícules.

Lluís Balcells, impulsor d'*Els Pastorets* al Centre Catòlic d'Olot; l'actriu ara ja jubilada Marta Puig, nascuda a la capital garrotxina; i l'actriu amateur Margarida Arau són també persones a les quals el dossier els dedica un espai perquè el teatre els ha marcat la vida; ho descobrim amb els relats de Cati Badosa i Joel Tallant. I quant al teatre banyolí, no hi podia faltar un espai per a en Joan Solana, compromès tant en l'àmbit polític com en el de l'ensenyament per l'empremta que la seva tasca continua deixant com a impulsor, director o dramaturg.

Un vestit de soldat i una arma
d'una obra teatral procedent
de l'Orfeó Popular Olotí.

Cinemes a la vall del Llierca

A LES SALES DE PROJECCIÓ DE SANT JAUME DE LLIERCA, DE MONTAGUT, D'ARGELAGUER I DE TORTELLÀ LES PEL·LÍCULES ARRIBAVEN MIG ANY DESPRÉS QUE HO FESSIN A LES CIUTATS

Ester Carreras > TEXT

«Mainada! Voleu fer el favor de callar?». Així d'enèrgica i carregada de raó s'expressava a vegades l'Estrella quan entrava a la sala del cinema que duia el seu nom a Sant Jaume de Llierca per reclamar silenci als més petits. La mainada solia ocupar els seients de les primeres files i si la pel·lícula no els entretenia prou, el xivarri era considerable, i és clar, els més grans es podien perdre el fil argumental. Aleshores feia presència l'Estrella i, en altres ocasions, el seu fill Tomàs per posar ordre. Era la mateixa mainada que s'emocionava i aplaudia si el dolent de la pel·lícula acabava abatut a trets o a la garjola, i que a l'hivern feia

servir l'abric per amagar-se en les escenes de por dels films de terror. I també era la mateixa mainada que mentre contemplava allò que passava a la pantalla deixava als seus peus les restes de pipes o sucava pega dolça en un sidral.

I això mateix passava també les tardes dels diumenges a les sales dels pobles veïns –Argelaguer, Tortellà, Montagut– quan la vida lúdica dels dies festius la capitalitzava el cinema que sovint reunia famílies senceres. L'edifici del cinema Estrella de Sant Jaume, al carrer Major, que fins a principis dels vuitanta era de fet la carretera que creuava el poble, conserva encara a les

seves parets exteriors el plafó –això sí, renovat i destinat ara a altres funcions– on es penjaven els cartells que anunciaven les pel·lícules.

L'Estrella Coderch Sala, filla de Sant Jaume, era la muller d'en Tomàs Surribas Torrentà, l'home que el 1950 va obrir el cinema i el va batejar amb el nom de la seva esposa. Es coneixia també per can Tomaset i acollia a la vegada un cafè bar, d'aquells de flaire antiga, una gran barra, columnes al centre, taules rodones i una estufa de llenya per als dies d'hivern. El fill d'aquest matrimoni, en Tomàs Surribas Coderch, nascut el 1923 i casat amb la Paquita

Exteriors del cinema Estrella de Sant Jaume de Llierca, que també acollia un cafè. Dècada dels anys 50 // PROCEDÈNCIA: Arxiu família Surribas.

Manté Busto (Tortella, 1930), va agafar el relleu del negoci fins que el cinema va tancar.

En Tomàs i la Paquita varen tenir dos fills, en Lluís (1953) i l'Albert (1956). Ambdós varen seguir altres camins professionals al marge del negoci familiar. Amb la Paquita i en Lluís, que segueixen vivint a can Tomaset, conversem dels anys en què la sala de cinema –a vegades també utilitzada com a sala de ball, sobretot quan la pluja impedia moure el cos al so de la música si al poble se celebrava alguna festa– va tenir les portes obertes.

Una finestra al món. «Anar al cine era un entreteniment però permetia també a la gent veure coses fora de la normalitat que els sorprenia, sobretot si les pel·lícules eren americanes, s'adonava com avançava la societat en altres països», comenta en Lluís. Com en la resta de sales, s'hi projectaven dues pel·lícules a partir de les sis de la tarda i quan es podia se seguia una estratègia a l'hora de seleccionar-les: «una de romàntica amb petons i abraçades, i l'altra de l'oest», un binomi que deixava satisfet a un públic de totes les edats, el mateix públic que abans de començar les projeccions ja havia escoltat, deu minuts abans, el timbre que anunciava la immediatesa de la tarda cinèfila. La mateixa Estrella, en Tomàs o la Paquita eren els qui venien les entrades, i en Martí Ayats primer i en Roman Vila temps més tard, els veïns del poble que des del primer pis posaven la maquinària en marxa i la controlaven. I en Lluís Curós amb l'ajuda d'una pila feia d'acomodador per als qui arribaven tard, i l'Eugeni Vila donava un cop de mà fent alguna tasca auxiliar.

Inevitable parlar del NO-DO amb en Franco a la pantalla inaugurant pantans o a la llotja d'una

plaça de toros, «al règim li anava de collons, hi estàvem obligats; en cas contrari, i si passava una inspecció, et podia caure un *puro* gros», explica en Lluís.

I a la mitja part, sovint molts espectadors aprofitaven per anar a sopar perquè eren moltes les persones que l'endemà dilluns es llevaven de fosc per entrar a treballar a les quatre a la fàbrica, a can Brutau, una indústria tèxtil del poble que, com a can Tomaset, va marcar també la vida, en aquest cas laboral, és clar, de molts veïns i veïnes de Sant Jaume. El sopar entre pel·lícula i pel·lícula els permetia anar de dret al llit quan arribaven a casa.

Los diez mandamientos, Ben-Hur, El cardenal, Lo que viento se llevó, els venen a la memòria per recordar l'atracció que tenien les seves històries i escenes per a les 200 persones que omplien la sala, assegudes aleshores en unes butaques de fusta, i que havien pagat tres pessetes per l'entrada. Pel·lícules que es podien veure als cinemes de Sant Jaume i dels pobles del voltant: a l'Avenida d'Argelaguer, al de Tortellà ubicat al local del casino i gestionat per una entitat, i al de Montagut, del qual s'havia fet càrrec durant un temps la Hermandad de Labradores. Les pel·lícules arribaven en aquestes poblacions gairebé mig any després d'haver-se projectat a les ciutats.

En alguns casos, però, passava tot el contrari. Primer es projectaven a pobles petits per mesurar l'èxit que una

pel·lícula podria tenir i fixar després el preu del lloguer dels films. A la Garrotxa aquesta estratègia l'havien fet servir majoristes al cinema de Santa Pau.

Locals austers i sense comoditats.

Tots els locals eren més aviat austers, els mitjans precaris, les butaques incòmodes, però ningú no es queixava, tot i que no faltaven mai els xiulets si algun dia la cinta feia de les seves i la qualitat de la projecció se'n ressentia. Amb tot, ningú no dubta de la funció lúdica, social i cultural que va tenir el cinema quan als pobles petits era gairebé l'única opció d'entreteniment els dies festius.

A en Lluís li ve a la memòria un dia de principis dels anys setanta, quan una biga de la sala va cedir i una part del sostre es va ensorrar. Per sort això va passar «al matí d'un dimarts després de les festes de Setmana Santa, quan la sala –és clar– estava buida i després d'uns dies d'intensa pluja». Com a arreu, el poder adquisitiu d'aquestes poblacions va anar millorant i amb això la compra de vehicles amb les anades a la platja els diumenges d'estiu. L'oferta de la televisió també minvava l'assistència a les sales, fins a arribar el dia, a principis dels vuitanta, que varen tancar portes.

Avui tant la sala del cinema Estrella com el cafè de can Tomaset segueixen dempeus però sense activitat, i als pobles del voltant les antigues sales de cinema s'han reconvertit en altres espais.

La mateixa sala, que era polivalent, també havia servit per celebrar els balls de les Festes dels Quintos.
PROCEDÈNCIA: Arxiu família Surribas.

Cal Tronc de Besalú

EL SASTRE QUE VA FUNDAR EL CINEMA A LA VILA COMTAL TAMBÉ VA REGENTAR LES SALES DE PROJECCIÓ DE MAIÀ DE MONTCAL, ARGELAGUER I CASTELLFOLLIT DE LA ROCA

Pere Cerro > TEXT

És un diumenge de tardor de mitjan anys cinquanta del segle passat. Són tres quarts de cinc de la tarda. En Joan, nerviós, espera darrere l'església de Sant Vicenç la Maria, la seva xicota des de fa uns mesos. Han quedat per anar al cinema de cal Tronc. Fan dues pel·lícules d'estrena: una de romàntica i una altra de l'oeste. Ah!, i el NO-DO obligat. El matí ja han reservat les entrades numerades. En Joan les ha demanat cap a darrere, on hi ha menys llum, a veure si pot aconseguir algun petonet de la Maria. La sala estarà plena com cada diumenge i s'hi estarà calentet amb l'estufa de closques de pinyons. Aquesta podria ser una de tantes situacions estàndard que s'anaven repetint un diumenge rere l'altre al cinema Glòria de Besalú a les dècades dels cinquanta i seixanta del segle XX.

Tot va començar a finals dels anys quaranta, quan en Joaquim Masó Valls, sastre, amb botiga pròpia i casat amb la Glòria Pairó Torrent, anava 'barrinant' construir i gestionar una sala de cinema a Banyoles o a Besalú. A en Quim li agradava molt el cine, i quan amb la Glòria anaven a Barcelona a comprar

roba per a la sastreria miraven d'assistir a dues o tres sessions de cinema en un dia o dia i mig; solien veure unes sis pel·lícules. A Besalú, en aquells anys, ja hi havia un cinema, can Caseselles, però era un local petit, amb molta humitat i on es passava molt fred a l'hivern.

Finalment, en Quim es va decidir per muntar el negoci a Besalú, on tenia els clients de la sastreria. Després de força entrebancs per treure el permís i de vuit mesos d'obres a preu fet, la sala, al carrer Major, número 15, es va inaugurar per Sant Ferriol, al mes de setembre de 1949, amb la pel·lícula *Siempre está en mi corazón*. Tenia cabuda per a unes 450 persones i es venien tres tipus d'entrada: la infantil, la general i la general preferent. Oficialment, era el cinema Glòria, en honor de la dona de la casa, però el nom popular que va quedar va ser cal Tronc. El motiu venia de la família d'en Quim, de can Teixidor de Maià. A ell no li agradava gens, i s'enfadava molt quan l'anomenaven així, però ja sabem què sol passar en aquests casos.

El nou local de seguida va tenir molta acceptació, igual que el cafè bar adjunt. Al principi només hi havia sessions els diumenges, però uns anys més tard n'hi havia els dijous i els dissabtes al vespre. També s'hi feia ball cada quinze dies,

arraconant les butaques davanteres. Segons m'ha comentat la Roser Masó, la filla d'en Quim i la Glòria, hi van actuar les millors orquestres: La Principal de la Bisbal, la Barcelona, la Caravana, la Meravella... i famosos cantants com Charles Aznavour, Salomé, José Guardiola, Ramon Caldach i, més tard, en Raimon i en Lluís Llach. Era l'únic local gran del poble. S'hi feien tot tipus d'espectacles: teatre, *Els Pastorets*, xerrades i conferències... Fins i tot, i durant cinc anys, s'hi van celebrar els espectacles de la festa major.

Cap a finals dels cinquanta i durant uns anys, va funcionar, en un raconet del cafè, un petit cinema per a la mainada que no podien anar al cine amb els pares, quan les pel·lícules no eren aptes per a menors. La Roser m'explica que havien de vigilar molt l'edat dels que entraven a veure segons quines cintes, perquè s'exposaven a importants multes. Ai! La censura franquista! Com a anècdota, m'explica que hi va haver molt de rebombori quan van projectar *Que el cielo la juzgue*, amb serioses advertències de les forces vives del poble que era una pel·lícula immoral i que la gent no anés a veure-la. Va ser un dels dies amb més públic. Una cosa semblant va passar amb *Gilda*.

La màquina Ossa. Per passar les pel·lícules només van tenir una màquina, una Ossa, amb pantalla panoràmica,

La família Masó: En Quim, la Glòria, i els fills, en Josep i la Roser.

PROCEDÈNCIA: Arxiu Roser Masó.

i abans que molts cinemes de Girona. En Quim va idear un sistema que permetia canviar de rotlle sense parar la pel·lícula i no era necessària una segona màquina. Segons la Roser, molta gent d'arreu de les comarques gironines van venir a veure aquest sistema tan pràctic i innovador.

La família Masó –en Quim, la Glòria, i els seus fills, en Josep i la Roser, que sempre els van ajudar– va arribar a regentar, a més del de Besalú, els cinemes de Maià, Argelaguer i Castellfollit de la Roca. En Quim llogava un lot de pel·lícules, quasi totes d'estreno, que es projectaven en un circuit establert als cinemes abans esmentats i els de

Tortellà, Sant Jaume de Llierca, Montagut, Cornellà del Terri, Sant Joan les Fonts i Albons. Amb els de Sant Jaume projectaven les mateixes pel·lícules el mateix diumenge o festiu, amb anades i tornades amb moto per intercanviar els rotlles, fes vent, pluja o neu. Veritablement, de pel·lícula!

A mitjan anys setanta, l'afluència al cinema a Besalú, com a tots els pobles no gaire grans, va anar minvant. La televisió, les discoteques i la disponibilitat de vehicle propi de moltes famílies van canviar els costums. Cal Tronc encara va aguantar força anys, en sessions dominicals, però segons la Roser havien d'haver tancat molt abans. A en Quim li sabia greu fer-ho. Finalment, l'any 1991 hi va haver l'última sessió, amb 19 persones assistents.

Actualment, la sala, arranjada, pertany a l'Ajuntament de Besalú, que la destina a diversos actes de tipus lúdic, artístic o cultural 🍷.

A dalt, en Quim Masó amb els seus ajudants i la Ossa. A sota, en Quim a la barra del bar de Cal Tronc amb mainada de la vila.

PROCEDÈNCIA: Arxiu Roser Masó.

El Mercantil i el Victòria

AMBDUES SALES, IMPULSADES PER LES FAMÍLIES BOSCH I GRACACÓS, VAREN MARCAR TOTA UNA ÈPOCA A BANYOLES I EL SEU TANCAMENT VA DEIXAR ORFE DE CINEMA A LA POBLACIÓ

Miquel Rustullet i Joaquim Ejarque > TEXT

A Banyoles, com en la majoria de pobles a partir dels anys cinquanta del segle passat, el cinema va ser la gran finestra que ens va fer descobrir el món. En una època en què no es viatjava i les possibilitats de comunicar-se eren molt escasses, quedàvem embadocats amb els seus personatges, aquells homes i dones que ens transportaven vers un món diferent. Més tard, els diàlegs amb rerefons polític d'aquells actors i actrius també ens varen ajudar a saber d'unes societats diferents de la nostra. Vam ser molts els joves que, a partir de la primera sessió de les quatre de la tarda, còmodament asseguts a les butaques del Mercantil o el Victòria, ens disposàvem a gaudir de les aventures d'aquella doble sessió de cinema. Vivíem unes quatre hores totalment immersos de forma virtual en l'interior d'aquella pantalla.

Ara, gràcies a una agradable conversa amb els descendents dels impulsors del cinema a Banyoles—Joan Bosch Duran, del cinema Mercantil, i els germans Enric i Joan Gratacós Carles, del Victòria—,

hem pogut recuperar la memòria d'alguns aspectes del passat. Tant l'una com l'altra són famílies que tenen una llarga història que ve de lluny en el món del cinema, i hi van aportar molt d'esforç. Des de sempre va existir una bona relació entre les dues empreses, els Bosch i els Gratacós. En les converses d'ara, les dues parts ho han deixat ben clar.

Joan Bosch Duran explica que, justament, l'avi Enriquet, compositor de sardanes, va compondre una alegre sardana que, amb l'explícit títol *En Xampinya petit*, va dedicar al seu fill Joan. Els germans Gratacós Carles recorden el tracte que es va signar entre les dues parts, un document senzill de només dues pàgines que recollia bé el que de forma intel·ligent volien les dues empreses: treballar ordenadament. Mai va comportar cap problema. L'Enric rememora els detalls de les meticuloses liquidacions que cada diumenge al vespre realitzava el pare, Joan Bosch Congost, del Mercantil. Era un home que havia treballat de comptable i fins que no li qua-

drava fins al darrer cèntim no donava per tancat el resultat que corresponia a cadascú.

El Mercantil. L'avi del nostre interlocutor, Joan Duran Garcia, en Xampinya, a partir de l'any 1928, amb el primer Mercantil, fou l'iniciador d'aquesta família que durant anys va estar vinculada amb el cinema, primer amb la projecció de pel·lícules mudes. Les reformes que s'hi varen dur a terme a meitat dels anys cinquanta varen deixar una sala en òptimes condicions, amb una capacitat per a 1.200 espectadors entre la platea i la part de dalt. El projecte el va dissenyar Francesc Figueras i la inauguració va ser per la festa major del 1954. El Victòria, en canvi, disposava d'unes seixanta butaques menys, però, explica Joan Bosch, tenia un escenari molt més ample que el feia apte per al teatre. En Bosch mateix encara conserva el programa de l'actuació al Victòria de l'Antonio Machín el maig del 1955, justament el dia de l'Ascensió, una celebració religiosa que en

A dalt a l'esquerra, vista general de la plaça dels Turers, amb el rètol lluminós de 'Mercantil', l'any 1967. A la dreta, sota les voltes dels Turers, l'entrada il·luminada del cinema Mercantil, l'any 1962 // FOTOS: Josep M. Mateu. PROCEDÈNCIA: Arxiu de Trini Mateu.

aquells anys era festa senyalada. «Aquell dijous es van emplenar les dues sessions que es van fer d'aquell espectacle musical.»

Hi havia cinema el dijous a la nit al Mercantil, el dissabte a la nit al Victòria i el diumenge en les dues sales. El diumenge era el dia que es feien dues sessions i n'hi havia una darrera en la qual només es projectava una pel·lícula. A banda, hi havia el NO-DO, que, quan era obligatori exhibir-lo, es projectava entre les dues pel·lícules; aleshores, havien de traslladar les bobines d'una sala a l'altra. A can Xampinya, a més del cinema, entre moltes altres activitats s'hi dugueren a terme alguns dels pregons de Sant Martíria, els concerts de música per a cobla i representacions de ballets.

La publicitat de les pel·lícules. Bàsicament existien dues maneres per a fer propaganda de les pel·lícules de la setmana. Per una banda, hi havia el pintor i decorador Jesús Barba, que pintava i dibuixava els títols de les pel·lícules amb una gran professionalitat. La lletra escollida i el traç que hi donava ja permetien intuir de quin gènere seria la pel·lícula. «Cada setmana era una obra d'art», diu en Joan Bosch. Enfilat dalt d'una senzilla bastida entre dos cavallets, començava el dilluns i en dos dies realitzava el pintat en els dos cinemes. «Ens interessava que des de l'inici de la setmana tothom ja conegués la nova programació». Per altra banda, també hi havia en Jaume Coll Coll, popularment conegut com en Pamiquart, que, a més de fer d'acomodador, s'encarregava de distribuir els programes de mà de la següent pel·lícula. «Els repartia per les cases i, a vegades, ho feia a les sortides de missa del diumenge», recorda en Joan.

També parla dels bons records dels treballadors, com en Jacint Romans, que de bon muntador de pel·lícules passà a ser un expert maquinista i fou

un veritable enamorat i coneixedor del cinema. O dels altres projectistes, com en Narcís Palmada i en Narcís Coll. O els acomodadors Enric Font, Jaume Coll i Jaume Bover, conegut aquest darrer pel Reiet, Baldiri Trull, Josep Rovirola... A la taquilla, la Mariona Marés, i a la porteria, en Miquel Bonaventura. «Cada any, al mes de gener, dedicàvem un dia a fer una celebració; en dèiem 'anar a fer les cols', i hi venien la gent del cinema i els del ball». Es feia un dinar de patata i col barrejades amb botifarra de perol.

Al Mercantil tenien, a més, sala de ball, que a partir de primers dels anys 70 es va reconvertir en el Club Blau, una mena de discoteca pintada de color blau. A vegades es produïen alguns tímds aldarulls entre joves. Eren uns anys en què la presència de la Guàrdia Civil era absolutament dissuasiva. Quan arribaven, s'imposava el silenci i l'esvalot desapareixia per moments. «Calia mantenir-hi una bona relació i cada diumenge havíem de reservar alguns seients del cinema per a les famílies dels guàrdies», explica Joan Bosch.

El Victòria. L'avi, Enric Gratacós Masanella, va començar a projectar cinema a Banyoles l'any 1911, però va ser el 1916 quan es va inaugurar el cinema Modern. La dot de l'àvia Joaquina Comas va servir per comprar el terreny on es va construir aquest cinema, als afores de Banyoles. L'Enric, un home amb prou coneixements musicals, fins i tot havia compost sardanes, era l'encarregat de tocar el piano en aquell primer cinema mut. Les seves habilitats per interpretar el to musical adient en cada esce-

na que es representava a la pantalla i els comentaris de l'explicador que es passejava amunt i avall de la sala van començar a engrescar un públic bocabadat pel primer cinema visual. Els nets encara conserven els llibres de la recaptació dels dos primers anys. Quan va arribar el cinema sonor, l'avi Enric se n'alegrà, perquè estava una mica cansat de tocar el piano cada diumenge. Van començar a funcionar els discos de pedra, per als quals el projector disposava d'un mecanisme que tenia la funció de sincronitzar la veu i la música amb les imatges de la pantalla. Aquesta tècnica no acabà de rutllar del tot, ja que li mancava precisió. Al cap de poc, aquest sistema va ser substituït per la novetat de la banda sonora. «El problema és que l'avi havia fet una gran inversió amb els de pedra. Ja no tenia diners per comprar la nova tecnologia», explica l'Enric. Va ser una experiència molt amarga que recordà tota la seva vida, i fins i tot traspassà als seus nets: «Alerta amb les inversions, recordeu-vos del que em va passar amb els discos de pedra», ens havia dit.»

Joan Gratacós Comas, empresari convençut, fou l'impulsor del nou projecte del Victòria i per les festes de la Mare de Déu d'agost del 1954 es va inaugurar la nova sala. «L'última nit encara posàvem butaques», han explicat els fills d'en Joan. Tot un esdeveniment per a la ciutat. Naixia, tal com ho va descriure amb precisió molts anys després l'escriptor Josep N. Santaclàudia, «una sala de nom triomfalista, carregada de recarbolaments neoclàssics, motlures imperials, cortinatges vermells...»

Hi havia un petit bar on despatxaven coses molt senzilles, pròpies d'aquells anys. No hi havia Coca-Cola, però sí que hi havia les begudes de can Plami de Banyoles o les pastes de la pastisseria de can Palmada dels Turers. «Curiosament», expliquen l'Enric i en Joan, «encara hi ha gent que es recor-

El Teatre Principal

AQUEST EDIFICI UBICAT AL FIRAL D'OLOT, CONSTRUÏT A MITJANS DEL SEGLE XVIII I AMB MÚLTIPLES MODIFICACIONS, HA ARRIBAT FINS AVUI COM UN REFERENT DEL MÓN DEL TEATRE

Ricard Sargatal > TEXT

Sembla que a Olot hi ha un edifici dedicat explícitament a fer-hi representacions teatrals des de mitjan segle XVIII. Sempre ha estat situat on el coneixem ara, al Firal. Esteve Paluzie explica, en els seus escrits, que el teatre es va fundar amb l'objectiu d'aconseguir ingressos per poder pagar la construcció d'una torre a l'església del Tura. Aquests ingressos s'obtidrien programant representacions teatrals de grups d'aficionats, que no cobrarien, i de vendre les entrades als espectadors. D'aquesta manera es varen aconseguir grans guanys que es varen poder dedicar a la millora i construcció del temple olotí. Era Francesc de Bolós qui decidia en què s'empraven i qui podia *«invertirlos a su voluntad para las mejoras del templo»*, segons escriu Paluzie.

Aquelles representacions de grups d'aficionats varen tocar sostre, i per continuar atraient públic es va veure la necessitat de contractar actrius professionals que, sumades als actors amateurs, poguessin dignificar i millorar una mica més les sessions teatrals. Tot això es feia sota la tutela de l'estament religiós.

Trobem constància, en diversos documents que va recollir el doctor Joaquim Danés i Torras, del fet que en aquells moments, cap al 1833, el teatre tenia bona reputació entre el clero, que era qui controlava quines obres es representaven i qui es quedava la taquilla que es recaptava. Tot i això, cal tenir present que l'edifici on es feien aquestes representacions teatrals era precari i amb unes dimensions molt reduïdes. Precisament en un manuscrit del 1822, signat per Domingo Torà i recollit per Danés, es pot llegir que Olot disposava *«de un coliseo poco recomendable»*.

Aquest teatre, petit i rudimentari, es va reedificar i ampliar, i el dia de Sant Lluc del 1842 es va estrenar un edifici nou amb la representació d'una comèdia. Segons les actes del ple municipal que recull l'historiador Alexandre Cuéllar, les obres les va impulsar l'Ajuntament amb l'objectiu de «distreure el jovent de les lluites entre els amos i els treballadors» i que les famílies poguessin gaudir d'espectacles més complets que no cabien a l'anterior teatre. Aquest edifici es va mantenir en funcionament durant més de tres dècades, fins que va ser destruït durant la darrera carlinada, al març del 1874.

Després de la guerra, l'Ajuntament va voler reconstruir i revitalitzar la vida social de la ciutat, i entenent

que era una de les peces més importants de la vida cultural d'Olot, va voler tornar a posar en funcionament un nou teatre, ja que la crema durant la guerra l'havia deixat totalment inservible. Varen tardar dotze anys a obrir-ne les portes. Des d'un punt de vista arquitectònic, aquest teatre, inaugurat el 1887, no era encara com el coneixem avui.

Els senyors del Casino. No va ser fins al 1904 que es construïren les escales i la façana que dona al Firal. Com a curiositat, que reflecteix molt bé qui eren els principals usuaris de l'època, la platea del teatre es comunicava amb l'edifici del Casino per una porta interna. Això permetia als 'senyors' accedir al teatre des del Casino, sense haver de sortir al carrer, i tornar al seu club durant els entreactes. Aquest nou teatre era de propietat municipal, però en aquells temps l'Ajuntament no en feia la gestió. Això significa que n'era el propietari però no decidia les obres que s'hi programaven. El nou teatre el gestionava un concessionari, que és el que havia de treure'n rendiment econòmic. Cada vegada que l'Ajuntament oficialitzava la concessió a una companyia o empresa privada, al ple municipal els regidors discutien sobre quines representacions eren les adequades i quines no, quines eren moralment reprovables i quines calia potenciar.

El teatre programava sobretot durant l'estiu, aprofitant la colònia de forasters

Façana del Teatre Principal d'Olot.

PROCEDÈNCIA: Arxiu Municipal d'Olot.

que s'establien a Olot. Fins a l'any 1932 les activitats culturals del teatre van ser de les poques que es feien amb solera, i tenien un públic fidel. La resta de l'any s'hi programava cinema. Als primers anys del segle XIX, l'Ajuntament va decidir desentendre's de la programació i això va fer, segons explica Cuéllar, que la corporació en perdés el control i que els interessos privats prevalguessin sobre els col·lectius; les arts escèniques van quedar relegades en darrer terme perquè el cinema era més rendible. Tot i això, durant els estius s'hi representaven les principals produccions catalanes estrenades a Barcelona, dels autors més reco-

neguts en cada moment com Josep Maria de Sagarra i Àngel Guimerà.

L'impuls definitiu. Va ser amb l'arribada de la democràcia, cap al 1980, que l'Ajuntament decideix tornar a agafar les regnes. Un grup de ciutadans implicats en el món de la política i del teatre demanen al Consistori que rescati la concessió, que només programava cinema i espectacles de 'pit i cuixa' per a les Festes del Tura. En aquella època, hi van tenir molt de pes Josep Pujol, Ramon Barnera, Quico Batlle, Carles Serra, Joan Fluvià, Jordi Pujiula, Tomàs Costa, Miquel Àngel Lucena... i un bon nombre

de ciutadans –es mereixerien que els esmentéssim tots– que es varen implicar per aconseguir que al teatre es fessin representacions al servei de la població.

Una peça clau d'aquests anys és en Pere Serrat, en Peret Pruna, un home lligat a Els Catòlics que, entregat i valent, va defensar la utilitat i els valors del teatre davant d'una societat i d'un Ajuntament –del qual va formar part com a regidor– que anava entenent, de mica en mica, que el teatre havia de ser una peça clau de l'acció cultural de la ciutat postfranquista. La Fundació Pública va gestionar el teatre amb una àmplia implicació de ciutadans que hi aportaren hores de manera voluntària, sense formació específica, però amb molt d'entusiasme. Això va fer que s'obris l'edifici a grups de teatre independents locals, com els liderats per Xavier Rusalleda o Pep Fargas, entre d'altres, i també es donés cabuda a companyies destacades del país com Els Joglars, Dagoll Dagom o el Teatre Lliure. Cal destacar la figura de Rusalleda, director durant molts anys de la programació del Fòrum de Teatre i director també d'obres teatrals.

A partir del 1995 el teatre s'integra a l'Institut Municipal de Promoció de la Ciutat, un organisme autònom de l'Ajuntament liderat per la regidora Anna Plana, que creu en la necessitat d'integrar el teatre en el si d'una regidoria de cultura estructurada que promou, per primer cop, que els equipaments culturals –biblioteca, museus, arxiu...–, que fins aquell moment havien fet la batalla pel seu compte, comencin a treballar plegats. S'acorda també professionalitzar-ne la direcció artística, plaça que obté Tena Busquets, que durant aquests anys ha aconseguit situar-lo com un referent de programació arreu del país.

A dalt, públic assistent al Certamen Literari Artístic al Teatre Principal d'Olot, l'any 1951.

FOTO: Postius. PROCEDÈNCIA: ACGAX. Servei d'Imatges. Col·lecció L'Abans. Cessió d'Anna Montañà. **A baix, representació de l'obra teatral 'El médico a palos', de Molière.**

PROCEDÈNCIA: Arxiu Montserrat Pau.

Marta Puig, una vida d'escenari

Cati Badosa > TEXT // Martí Albesa > FOTOGRAFIA

Riallera, apassionada, simpàtica i enamorada de la seva professió. Marta Puig és una actriu que ha triomfat tant en el món del teatre com a la petita pantalla. Establerta des de fa vuit anys a Olot, ciutat on va néixer fa 73 anys, porta una vida tranquil·la juntament amb el seu marit, el també actor Jaime Blanch, a qui culpa, entre rialles, d'haver tornat a terres garrotxines. Ens citem a l'Orfeó Popular Olotí, espai on se sent com a casa i que ha representat un referent en la seva vida. Hi va entrar de ben petita fent d'àngel mut d'*Els Pastorets*, ballant sardanes, fent ballet, teatre i tot el que li proposaven. «Ens passàvem els vespres assajant. I és que cada diumenge hi havia una funció per representar». Assegura que mai es va plantejar dedicar-se al teatre, «però em va venir rodat». La seva carrera professional va començar l'any 1964, quan l'Elenc Olotí, format pel grup de joves de l'Orfeó, entre els quals hi havia Marta Puig, va guanyar el Certamen Nacional Juvenil de Màlaga amb la representació de l'obra *El Cuervo*, d'Alfonso Sastre. La Marta, que aleshores tenia vint anys, va copsar l'atenció d'una directora d'una escola d'art dramàtic que la va animar a formar-se. «Va ser tot un boom que una noia d'Olot, filla única, se n'anés a Màlaga a fer teatre.

Van ser tres anys molt intensos. Al matí estudiàvem i a la tarda assajàvem les obres que els caps de setmana representàvem en el teatre que hi havia al centre.»

L'actor i empresari teatral Paco Martínez Soria, qui passava aquestes dates a Màlaga, la va veure actuar en una comèdia de l'escola i «al cap de vuit dies, vaig rebre un telegrama en què em citava per a substituir una actriu en un paper a l'obra *Bonaparte quiere vivir tranquilo*, que es representava a Madrid, i sense pensar-m'hi me n'hi vaig anar. I durant 45 anys, he tingut la meua residència a Madrid. Ara ho recordo amb espant, però era jove i atrevida». Assegura que «si fos ara, no ho faria. Pensa que als meus pares no els va venir un infart de miracle. I és que és el que et deia en començar, tot el que m'ha passat al teatre ha sigut sort.»

La seva carrera la va enfocar principalment al teatre, on es va consagrar en el gènere de la comèdia intervenint en muntatges com *El baño de las ninfas* (1966), *Vidas privadas* (1970), *Aurelia o la libertad de soñar* (1971), *Julietta tiene un desliz* (1972), *Los habitantes de la casa deshabitada* (1980), *Sálvese quien pueda* (1983), *El caso de la mujer asesinada* (1984), *Cuando yo era niña...* (1988), *Palomas intrépidas* (1990), *Melocotón en almíbar* (1992), *Las hermanas Rosensweig* (1993), *Descalzos por el parque* (1999), *Los claveles* (2002) i *Vámonos a contar mentiras* (2005). Reconeix que sempre ha interpretat papers còmics, però també remarca l'obra *Leonor de Aquitania* (2006) com un dels papers seriosos de la seva trajectòria. Paper que la va portar, 42 anys després, a actuar novament al teatre Principal d'Olot, on va representar la darrera funció després d'una gira de dos anys per diferents punts de l'estat espanyol.

Marta Puig també ha recollit triomfs notables en sèries de televisió de gran èxit com *Hostal Royal Manzanares* (1995), *Academia de baile Gloria* (2001), *La verdad de Laura* i *Yo también te quiero* (2011). Reconeix que ha tingut la gran sort de treballar amb grans figures, com les germanes Gutiérrez Caba, Alberto Closas o José María Rodero. «De fet, com més importants i millors actors eren els meus companys de repartiment, més generosos eren amb mi». En aquest sentit, subratlla que «abans era molt diferent. El teatre que jo vaig viure ja no existeix. Érem una família. Tots ens coneixíem i ens cuidàvem. Jo no reconec el teatre d'avui en dia. Mai vaig haver de fer un càsting. Després d'una funció, en venia una altra. No sabia fer un càsting. Em posaria molt nerviosa». Amb tot, mai se sap, perquè quan li pregunto pel paper que l'ha marcat em respon tota convençuda que «el paper de la meua vida encara està per fer...» 🍷

Un home de teatre i de cinema

Mònica Font > TEXT // Pep Sau > FOTOGRAFIA

A la primera pàgina de la biografia de García Márquez es pot llegir que la vida no és com és, sinó com un la recorda. En el cas d'en Josep Maria Canals és difícil creure que la realitat i el que ell recorda no vagin de la mà. Té una memòria prodigiosa. Amb els seus ulls verds i penetrants, dibuixa un somriure entremaliat quan recorda alguns passatges de la seva infantesa, com quan a casa seva van convidar a anar al cine en Sidro del Masià a veure una pel·lícula, a la primera fila, sense desprendre's d'una barretina que poca gràcia devia fer als de les files del darrere.

En Josep Maria Canals i Ferrarons va néixer a Olot el 1935. És fill d'en Lluís del Banc –Lluís Canals (Santa Pellaia, 1893, al terme de Sant Sadurní de l'Heura)– i de la Roseta del Rovell de l'Ou –Rosa Ferrarons i Viladomat (Olot, 1895)–. El seu pare era fadrister i va deixar l'Empordà per anar a la Garrotxa on va conèixer la seva dona, que durant uns anys va regentar l'hostal el Rovell de l'Ou, a l'antic carrer de la Mosca –des del 1948, carrer Lliberada Ferrarons–. Van tenir tres filles i un fill. El fill, en Josep Maria, es va casar amb la Mariona Pujol i varen tenir en Lluís.

És una tarda freda de primers de febrer. Truco a la porta i en Josep Maria i la seva dona, la Mariona, em vénen a rebre. L'ambient és càlid i confortable. He vingut a entrevistar-lo per parlar del cinema i el teatre a Olot. En la conversa apareixen noms, dates i cares amb una exactitud sorprenent. Les seves paraules dibuixen una ciutat, unes persones i uns fets que fa temps varen passar i que m'ajuden a comprendre una mica més les vicissituds de fer teatre i cinema en aquells anys. El seu primer contacte amb el teatre esdevé l'any 1946 al Casal Marià quan mossèn Roqué decideix reprendre les activitats després que el local hagués estat ocupat per soldats durant la Guerra Civil. Canals aleshores té onze anys. El 1951 li demanen de participar en les activitats teatrals que duu a terme l'Orfeó Popular i allà s'hi estarà fins el 1966. Al l'Orfeó entra en el quadre escènic Pere Aubert del qual serà director dos anys més tard. En aquells profitosos anys, a l'Orfeó va representar totes les produccions de teatre infantil existents, entre les quals hi havia tot el repertori de Folch i Torres.

L'any 1958, Canals fa col·laboracions per a la revista *Misión* i se li demana que prepari un reportatge sobre la Societat Recreativa Indústria i Comerç d'Olot. Li agrada tant que s'hi queda i, juntament amb altres companys, funda la secció Amateur Club Foto Cinematogràfic. Explica, no sense certa aflicció, que aquest fet va permetre donar continuïtat al cinema amateur que la prematura mort d'Àngel Vila havia estroncat. Aquells anys a l'Amateur Club són prolífics per a Canals, que roda una vintena de pel·lícules, i per a la mateixa entitat que sovint organitza cursos de cinema, fotografia, il·luminació... i concursos com el del Rotlle, consistents en filmacions de tres minuts. Allà –recorda– es van veure autèntiques «filigranes», com les que feia Xavier Sala i Aragó, que «va revolucionar la manera de fer cinema.»

1979 esdevé un any de canvis. D'una banda, el projecte de l'Amateur Club arriba al final i, de l'altra, naixerà el Col·lectiu de Cinema Independent de la Garrotxa fruit, en bona part, del canvi polític que viu el país. El 1979 es constitueix el primer ajuntament democràtic després de la mort de Franco i s'inicia una campanya per activar el món cultural a Olot. Canals, pel seu bagatge i aportacions al món de la fotografia i el cinema, és cridat a participar d'una reunió convocada a la Casa de Cultura i, unes hores més tard, en sortirà el projecte del Col·lectiu de Cinema que Canals fundarà al costat de Pep Callís. Amb el Col·lectiu també s'hi fan coses molt interessants, com la recuperació de pel·lícules històriques d'Olot, que va propiciar la creació de la secció d'Imatges de l'Ajuntament d'Olot i que, posteriorment, va passar al fons de l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa.

En relació amb el setè art una de les seves pel·lícules preferides és *El Verdugo*, de Luís García Berlanga. També li agrada el cinema hongarès i és un admirador incondicional de l'època daurada del cinema italià. Com a actor, ha representat entre 500 i 600 obres teatrals i és autor del *Diccionari Biogràfic d'Olot* i *La gent i les coses d'Olot*. Al cap de tots aquests anys, Canals ha rebut diversos reconeixements per la seva contribució a l'activitat cultural de la ciutat –premi Ales a la Cultura 2009–, però el premi més important és haver pogut dedicar temps a algunes de les seves grans passions: el teatre i el cinema 📷

Trencant motlles a Banyoles

EL TEI, CREAT A FINALS DELS ANYS SEIXANTA, HA DEIXAT UNA PROFUNDA PETJADA I AMB LA DEMOCRÀCIA VAREN CONVIURE A LA CIUTAT QUATRE GRUPS TEATRALS

Miquel Aguirre > TEXT

Dos tipus es troben en un restaurant del centre de Banyoles. L'un ha de fer l'entrevista i l'altre respondre sobre tot el que sap sobre teatre a la ciutat. Hi ha un mòbil sobre la taula que, en principi, hauria de gravar la conversa. Els papers estan clars, la cosa hauria d'anar com una seda perquè entrevistador i entrevistat es coneixen de fa temps, no es deuen res, s'aprecien en una mesura raonable i es tenen prou confiança. Això sobre el paper. En la mesura que la conversa arrenca les coses es comencen a moure de lloc. Desapareix el qüestionari inicial, l'entrevistat salta de tema i salta inclús d'època amb alegria, l'entrevistador està més pendent del menjar ignorant a vegades el seu rol i es respon ell mateix les preguntes que ha formulat.

He escoltat moltes vegades les gravacions del mòbil. S'hi sent un desordre i un caos que ben bé podria ser l'argument estrambòtic d'una d'aquelles obres de teatre dels 70 quan tot es volia trencar

i quan tot estava, teòricament, per fer. M'he decidit, davant el desori, començar pel final. I el final és el convenciment, militant, quasi fanàtic militant, d'en Miquel Torrent pel teatre banyolí. Ell que en l'escena local ha fet quasi tots els papers assumibles: actor principal, secundari, figurant, director teatral, dinamitzador de la xarxa, camàlic, regidor de cultura a l'ombra, pacificador en temps turbulents i, al costat d'en Joan Olivas, també ha fet d'historiador del teatre; és, possiblement i sense apel·lació al dubte, qui més coneix el teatre banyolí. Al final de l'entrevista se'm va ocórrer dir que quan es va ensorrar els Catòlics, el 1985, aquell ensorrament em semblà un adéu definitiu, com una baixada dràstica i dramàtica del teló, un final d'obra abrupte i violent. En Miquel, però, amb una demostració de la seva fe inoxidable, sentència que ell no va tenir la mateixa impressió; i afegeix que confiava en el teatre i en el fet que les coses tornarien

a rega. Que el riu, un cop sortit de mare, reprendria el seu curs com aquell qui no ha passat res. I certament, el riu, trenta anys després, baixa ben ple.

De fet, el Teatre dels Catòlics era l'epicentre de l'escena local durant tota la postguerra i fins al seu ensorrament. Als anys 70 i 80 els Catòlics encabia la majoria dels assajos i representacions dels grups de la ciutat. Un teatre, tot s'ha de dir, que presentava un estat més aviat precari, en Miquel en això és categòric: «Vaig trobar unes filmacions on es veien els baixos del teatre, els camerinos, i a les filmacions quasi es pot sentir la pudor d'humitat, de pixum, era infecte tot plegat». L'escena teatral havia sobreviscut amb prou feines a la llarga asfíxia de la dictadura. Una escena capolada per la desaparició forçosa de la vida teatral de l'Ateneu Republicà, una escena rebaixada per la moral imperant i dessagnada per la censura; una escena, en definitiva, que més que comptar amb

D'esquerra a dreta, diverses obres representades pel TEI, Sarau i Teatre d'Art: 'Antígona', any 1968; 'Retaule del dia vuitè', any 1978; 'L'última cinta de Krapp', de 1981; i 'El berenar dels generals', de l'any 1985 // PROCEDÈNCIA: Arxiu Miquel Torrent.

ajuntaments a favor, que és el que ha passat des de principis dels 90, comptava amb ajuntaments inoperants i amb ben poques conviccions culturals.

La creació del TEI. Enmig d'aquella desolació dels anys 70 va irrompre el TEI (Teatre Experimental Independent); de fet aquesta companyia es va crear a finals dels 60. El TEI va suposar una ruptura amb el que s'havia fet fins llavors, exceptuant el digníssim Teatre i Art. El TEI obria camí amb uns principis fundacionals que el situaven en el realisme crític en una època, la de finals dels 60, que es començaven a palpar els primers moviments de contestació a la dictadura. En Miquel explica que el TEI assajava en uns locals d'en Grilló situats dalt de les oficines de l'antiga Banca Catalana. Situava un tal Joan Marieges, un home procedent del teatre universitari que es feia a Barcelona, com un dels precursors del TEI al costat d'en Jaume Coll.

Cal aturar tot aquest relat apuntant, com es feia abans en el teatre, el fet que els Olivass-Coll han format una nissaga teatral molt poderosa. En Pepet Coll va ser director del teatre de l'Ateneu Republicà i dirigí, al seu exili d'Orleans,

una companyia teatral amb altres exiliats republicans. El nebot d'en Pepet no és altre que el gran Joan Olivass i Coll que formà part de la companyia Teatre i Art, i la seva petja, constant i infatigable, és present, quasi sense solució de continuïtat, en el teatre de la postguerra, en la transició i en la definitiva eclosió de l'escena banyolina. Precisament en Joan Olivass és el que sempre explica el retrobament dels germans Coll al camp de concentració d'Argelès; en Pepet, veient en Benet brut i desastrat, va etzibar-li: «Recoi, Benet, sembles el personatge de la santa Mare», en al·lusió a un personatge que en Pepet havia interpretat en el teatre local. Inclús en els moments més difícils el teatre era present en el cervell dels Coll. En Jaume Coll és fill d'en Benet, que també va haver-se d'exiliar per les seves idees polítiques.

Tornant al TEI, en Miquel diu que aquest serà un grup que afrontarà projectes ambiciosos com *Antígona* o *Calígula*, i que comptarà amb bona acceptació per part de la crítica però que el públic li donarà l'esquena. Era un grup, i això ho assenyala en Miquel Torrent i en Joan Olivass en el seu llibre, amb poca organització. «A vegades podien començar una hora tard les seves re-

presentacions», afegeix en Miquel, que també apunta el fet que al TEI hi havia massa gent que es dedicava a pensar. La formació es va mig trencar amb la marxa a Barcelona de dos dels seus puntals: la Josefina Mariano i en Jaume Coll. Van ser els primers actors a provar sort a Barcelona, i en el cas d'en Coll, ell va treballar com a ajudant de direcció al costat d'en Joan Salvat, que va renovar el teatre català. El TEI se'n va a Girona i es desdobla més endavant en dos projectes. Però el TEI ha deixat petja i un dels actors que va formar part del seu elenc banyolí es disposarà a continuar amb la renovació del teatre a la ciutat: Joan Solana.

La renovació. En Miquel Torrent parla de l'Agrupació d'Amics del Teatre dels Catòlics, la companyia teatral a la ciutat que representava obres com *Benvingut mossèn Vidal* i coses per l'estil però que, en el seu interior, s'estava covant, de la mà dels joves, el nou teatre que havia de venir. Joan Solana, que s'havia foguejat el TEI, serà qui encapçalarà la renovació, primer amb el grup de joves de l'Agrupació, amb obres com *La terra es belluga* (1973) i *Allò que tal vegada s'esdevingué* (1975), i després amb *El vent de*

M5

Les fortes pluges del dimarts 18 d'octubre van fer desbordar el torrent de Crespià i van inundar els carrers de la població.

ANY: 2005
AUTOR: JOAN PORXAS
PROCEDÈNCIA: ARXIU COMARCAL DEL PLA DE L'ESTANY. FONS DEL CONSELL COMARCAL

M6

Desbordament del rec de Guèmol a Banyoles. A la riba esquerra, es poden veure algunes restes vegetals. Al fons, s'observa l'estany i, darrere seu, l'església romànica de Santa Maria de Porqueres.

ANY: 1965
AUTOR: DESCONEGUT
PROCEDÈNCIA: AHG. GOVERN CIVIL. FOTOGRAFIA NÚMERO 171

PATRIMONI

PATRIMONI ETNOLOGIA

Els pedrons [pàg. 86-87]

GUERAU PALMADA [Banyoles, 1974. Historiador de l'art]

PATRIMONI ARQUITECTURA

Can Llaudes de Besalú [pàg. 88-89]

JOAN SALA [Olot, 1949. Historiador de l'art]

PATRIMONI HISTÒRIA

Guerrillers al coll del Pal [pàg. 90-91]

JOSEP CLARA [Girona, 1949. Historiador]

PATRIMONI NISSAGUES

Els Barberí, campaners d'Olot [pàg. 92-93]

XAVIER PUIGVERT [Olot, 1966. Arxiver]. ANTONI MAYANS [La Vall de Bianya, 1958. Arxiver]

PATRIMONI TRADICIONS

La Festa de l'Ós [pàg. 94-95]

RÒSER BECH PADROSA [Cabanes, 1988. Filòloga]

PATRIMONI BOTIGUES DE TOTA LA VIDA

Del ramat propi als elaborats [pàg. 96-97]

JORDI NIERGA [Banyoles, 1985. Periodista]

Una safata plena de xuixos de Can Xuixo de les Planes.

FOTO: Pep Sau.

PATRIMONI GASTRONOMIA

Can Xuixo de les Planes [pàg. 98-99]

JOSEP VALLS [Sant Feliu de Pallerols, 1944. Escriptor]

PATRIMONI FAUNA

L'eriçó [pàg. 100-101]

EMILI BASSOLS [Olot, 1965. Biòleg]

PATRIMONI PLANTES I REMEIS

Parets beneficoses per a les plantes [pàg. 102-103]

ESTER SALA [Olot, 1973. Farmacèutica]

Can Llaudes de Besalú

Un dels pocs claustres romànics civils del país es troba en aquesta casa senyorial, situada al cor de la vila comtal, i que, a més, té una extraordinària planta noble

Besalú és una població monumental com poques tenim en les nostres comarques. Hi ha un conjunt admirable d'esglésies i monestirs, el pont medieval i les muralles, el call jueu i el miqvè i també unes interessants residències senyorials. Avui parlarem d'una d'aquestes cases, can Llaudes, situada en un extrem de la plaça del davant del monestir de Sant Pere, espai conegut com el Prat de Sant Pere.

Fa una colla d'anys que vaig visitar per primera vegada aquesta casa amb el propietari d'aleshores, el senyor Josep Maria de Solà-Morales, que se l'estimava en gran manera. Fer una visita amb ell a l'immoble va ser tot un plaer, ja que coneixia a fons la documentació existent al casal i n'explicava els detalls, amb la seva habitual amabilitat, a mesura que recorriem els diferents espais. Estudiant els documents de can Llaudes, ens comentava, es pot resseguir en bona part la història de la població.

Des d'aquella primera visita a l'estat actual de l'edifici hi ha una bona transformació, fruit de les successives intervencions que s'hi han anat fent, sempre molt assenyades i respectuoses. S'han tret un seguit de parets i compartiments de la planta baixa, que havien estat les corts i altres dependències del servei. En aquesta planta hi ha dues sales cobertes amb volta de canó, amb uns potents arcs torals, que pertanyen a les primeres fases de la construcció de l'edifici.

També s'han tret parets que tapaven alguns arcs del pati central, que abans només es veia parcialment, i ara

permet admirar el claustre civil de gran raresa i originalitat, cosa que el fa un cas únic en el país.

Un excepcional exemple d'arquitectura civil medieval. No som prou conscients, moltes vegades, del valor de les coses que tenim properes a casa nostra, i aquest conjunt d'arquitectura civil medieval de can Llaudes és excepcional, considerat, segons *Catalunya romànica*, l'únic exemple clar conservat, anterior al segle XIV, de la tipologia dominant en l'arquitectura civil urbana.

Travessant un vestíbul s'accedeix al pati des de l'entrada principal. Consta de dos pisos de galeries en tres dels costats. La galeria inferior està formada per unes robustes i tosques arcades sostingudes per pilars sense cap mena de decoració. Contrasten amb les estilitzades columnes del primer pis, que tenen base i capitells en forma de mènsula. Els carreus de la part superior són ben tallats, cosa que no s'observa amb els inferiors, d'un acabat més tosc.

La seva construcció és posterior a l'any 1171, que va ser quan es va concedir l'autorització d'edificar al Prat de Sant Pere, tot i que no hi ha dubte que es van fer moltes modificacions al casal al llarg dels segles, segons les necessitats de cada moment.

Una escala que arrenca del pati ens porta fins al primer pis, construcció que podria ser feta en èpoques més tardanes ja que tapa una de les arcades de la planta baixa, cosa que els especialistes pensen que

és un fet inhabitual, potser fruit d'una demanda constructiva posterior. Aquest pati està considerat un clar precedent dels palaus gòtics, que es van anar construint en diverses poblacions catalanes.

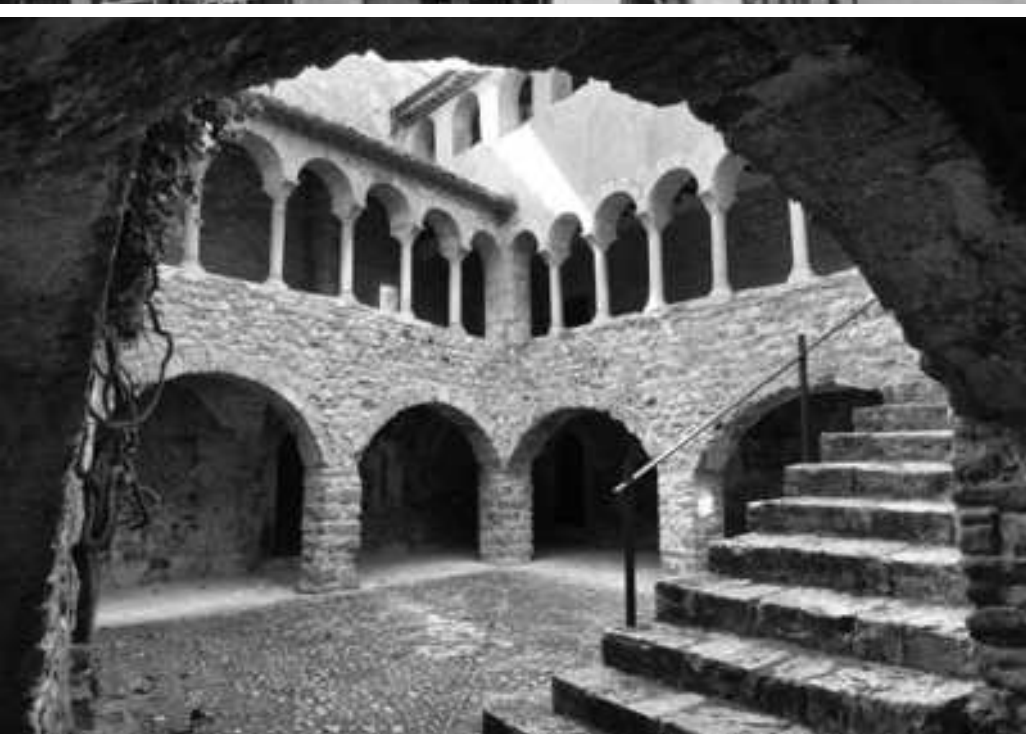
A l'interior de la residència senyorial, al primer pis de l'immoble, s'ha suprimit un fals sostre que impedia veure una interessant estança gòtica que s'havia mutilat i que ara resulta un espai remarcable i acuradament decorat.

Uns inicis molt llunyans. L'immoble també és conegut com can Cornellà, ja que una família amb aquest cognom en va ser la propietària fins l'any 1476, quan va ser venuda a la família Llaudes. El doctor Manel Grau, en la seva tesi doctoral titulada *La judería de Besalú (siglos XIII al XV)*, afirma que la família Cornellà era una de les més importants de la vila a la baixa edat mitjana, i que va tenir freqüents tractes amb la important colònia jueva existent en aquesta població.

La família Llaudes n'ha estat la propietària des del segle XV fins al segle passat, que per herència va passar a la família Solà-Morales, parents dels darrers Llaudes, que van morir sense deixar descendència directa. L'historiador Ramon Grabolosa, en el seu llibre *Besalú, un país aspre i antic*, afirma que per línia de baró han succeït dotze generacions amb el mateix cognom, que acaben amb Joan de Llaudes i Fort.

Com és habitual en moltes cases catalanes, al centre de la planta noble hi ha la sala, de la qual cal destacar una deco-

ració mural obra d'un pintor gironí de cognom Miralles, i del qual no tenim cap referència, pintures que s'assemblen extraordinàriament a la que llueix una dependència de la casa Solà-Morales d'Olot, del mateix pintor. La semblança és tant per la tonalitat, en què predomi-

nen les superfícies pintades de color verd, com pels elements decoratius. Aquests són unes columnes que es recolzen sobre un sòcol i sostenen un entaulament. Les columnes tenen base i capitell d'aire corinti. Entre les columnes hi ha uns medallons on hi ha representades

diverses escenes, una de les quals és el pont de Besalú, imatge que va tenir un paper bàsic en el moment de fer-ne la restauració, ja que va guiar els arquitectes en considerar-la el model més fidedigne de com era aquest emblema de la vila.

L'escut familiar és un lleó d'or rampant, en camp de güella, que apareix pintat a la sala i esculpit en un finestral de la casa. Un ric mobiliari omple totes les estances, d'on cal destacar les habitacions, amb cambra i avantcambra, amb llits d'Olot i armaris d'èpoques diverses.

Un arxiu destacable. A la casa també hi ha un important arxiu, on s'ha pogut documentar amb dades inèdites aspectes de la vida de la comtal vila, com la congregació dels Dolors, una institució de gran predicament i consideració a Besalú.

La Venerable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors organitza cada any una processó en la diada pròpia, que és el divendres de Passió. Com diu Josep Maria de Solà-Morales en diversos textos que va escriure sobre la processó, aquesta té una empremta arcaïtzant que ha emmanllevat de les velles processons de Setmana Santa, i amb les quals guarda un parentiu gens dissimulat. S'hi canta la *Salve*, el *Miserere* i l'*Stabat Mater*, i justament en l'aspecte musical hi entra en joc can Llaudes, ja que en les seves dependències és on

els cantants assagen aquestes cançons el matí del dia dels Dolors, i la propietària de la casa, actualment la senyora Faustina de Solà-Morales, molt amablement, els ofereix el casal, una mostra de l'hospitalitat d'aquesta casa tan arrelada a la vila de Besalú.

Façana i pati interior de can Llaudes, casa situada al Prat de Sant Pere de Besalú.

Mieres

L'AULINA RODONA COM A METÀFORA

«*¡Ya está aquí el afilador!*», s'anuncia des de l'altaveu d'un vehicle que està voltant per la població de Mieres. És d'un dels deu germans Sánchez que fan d'esmolets. Són d'Albacete i ara en Miguel fa la campanya de Catalunya. El rebesavi i el besavi ja se n'anaven caminant a Montpeller i retornaven per Irun. De les cases surten mierencs carregats amb eines de tall, que s'acosta Nadal i cal tenir-les en condicions. Al poble deu haver-hi força mainada, perquè se n'aplega molta atreta per la megafonia. «A l'escola en són una quarantena», em diuen. Tanmateix, és una xifra sorprenent tractant-se d'un poble de muntanya.

Un univers propi. Només és una part de la veritat que les terres de les ribes mediterrànies siguin càlides, seques i solelloses. Certament, algunes adopten aquestes característiques, però no tenen continuïtat perquè entremig n'existeixen de fredes, humides i baguenyes. En efecte, el Mediterrani és un mar envoltat de muntanyes que ho propicien. El Principat en serveix de mostra: el Pirineu es precipita dins la massa d'aigua, els pescadors estan avesats a veure neu, les fajoses rosselloneses balconeegen damunt del mar... La vallada de Mieres n'és un altre exemple. Si ens hi acostem des de la plana, al veí Sant Miquel de Campmajor observarem que estem entrant en un territori més fred i humit,

i a Mieres confirmarem aquesta impressió. «És país que hi deu ploure sovint, puix que sense regadiu el camp és tan verd que dona gust». Ho va escriure l'any 1875 Carles Bosc de la Trinxeria, en temps de carlinades.

Quan avui anem a Mieres seria encertat redactar el mateix text de l'escriptor vallespirenc. I com ell, advertir que va construir-se «enmig d'una vall fèrtil, rodejada de muntanyes». Sí, l'encerclen gairebé per tot arreu. Inclús els dos riuets del fondal se'n van tan de puntetes que costa veure per quina obertura trenquen el cercle. Merdança ho fa per una bocana oberta a tramuntana; el Ritort s'esmuny dissimuladament pel braç muntanyós que ens separa de Campmajor, com si girar per sorpresa el seu curs cap a l'est fos una malifeta. Situats entre l'ajuntament i el conjunt de pagesies de can Griver, constatem que el fondal és gairebé clos, s'encara al nord, és impregnat de llums deliquescents i no s'aboca a l'exterior. Conformen un univers propi gens angoixós, atès que les muntanyes no són excessivament altes ni sorrudes i s'aixequen apartades. Us heu adonat que l'acollidor Shangri-La podria ser garrotxí?

Mieres, capital. Quatre barris del tot individualitzats constitueixen Mieres. El de Sant Pere és coronat per l'alt campanar de l'església parroquial, posada

a l'empara de l'apòstol Pere, el de les claus. El de Pujolel adopta forma de carrer, a baix amb cases a la galta de tramuntana i a dalt a la de migdia. El de Can Queló també s'afilera en un carrer, però de més entitat urbana i amb construccions a tots dos costats. El Correró uneix aquest barri amb el de la Celler, molt apinyat en un rost. Tant, que a l'hivern el sol passa de llarg sense ni eixugar la rosada de la nit. I encara bo de l'existència d'alguns eixamplaments que l'espongen: el de la plaça Major, esbatanat a tramuntana; el de la Placica, ara anguniosament encofurnat en haver-ne desaparegut el moviment continu dels veïns i les converses; el de la iera d'en Mosquera i el de la plaça de Romeria, estès davant l'església de la Mare de Déu d'aquest nom. Romeria també designa la part superior de la Celler.

Si els mierencs volien tallar-se els cabells o afaitar-se podien escollir entre una colla de barbers. També tenien sastre, modista, merceria i venda de roba, estanc, flequers, carnisseria, cisteller, ferrers, carreter... De fuster fins n'hi havia un d'especialitzat en caixes de morts. Qui anava descalç era perquè volia: disposava d'espardenyer, sabater, i escloper! De botigues d'aquelles que venien de tot n'hi havia algunes. Si el que calia era llet, mantega o formatge, a can Coll ho solucionaven. A can Prat s'hi anava pels ous, aviram o conills; a cal Gavatz,

A dalt, els vells recordaven que quatre capellans tenien cura de la parròquia de Mieres. A sota, veiem com les façanes de l'extrem inferior del barri de Pujolet miren totalment al sol.

una mirada en el paisatge

JOSEP VALLS TEXT

JOAN JUANOLA FOTOGRAFIA

L'estany de Banyoles

A Banyoles, amb l'estany, de primer moment, he topat amb un problema: hi ha quantitat de llocs per a mirar-lo, per a dir-ne alguna o moltes coses, i cal triar. Per a un pintor això seria una minúcia, perquè podria fer un quadre des de les pesqueres, un altre des de la font dels Desmais o des de Pujarnol, des del mirador de Sant Patllari, des de Porqueres... Però a un servidor no se li ha demanat que escrigui sis o set reportatges-mirada, sinó només un. I vet aquí que, com si fos un pintor o cosa semblant, he decidit acostar-m'hi des de diversos tocoms; a prop i no tan a prop, a tocar l'aigua o darrere uns arbres, enfilant-me pels verals o practicar-ne la contemplació des d'una terrassa de bar.

És important i llarga la nòmina dels artistes que han pintat l'estany. I no podria ni seria bo obviar-la, perquè són els pintors els qui ens marquen les pautes del que en diem bellesa, ens fan mirar i sovint descobrir un paisatge. He anat a un lloc molt concret de les ribes de l'estany, perquè he constatat que era exactament allà on Joan de Palau havia plantat el cavallet per a un dels seus bellíssims olis. O a un altre indret precís des d'on el gran –i mai prou reivindicat– Manuel Pigem el pintà amb molt diverses llums naturals. He pensat

en Xavier Nogués, que presenta paisatges al voltant de l'estany amb personatges passejant o ballant sardanes... però no tindria prou espai per a esmentar tots els qui s'hi han acostat per a pintar-lo perquè, ja ho he dit, la llista és guapa i llarga. Antoni Ros, Lluís Graner, Arcadi Mas, Josep M. Tamburini, Joan Brull, Pilar Reynard, Enric Galwey, Joan i Rafael Llimona, Eliseu Meifrén, Pere Gussinyé, Roca Delpech... són alguns noms del que podria ser una nòmina inacabable o quasi. Naturalment, me'n deixo molts, però no podria passar per alt el meu gran amic Lluís Roura, molt vinculat a Banyoles, i que ens ha donat mostres bellíssimes de la seva visió d'aquest fenomen natural que és l'estany.

Si he de dir la veritat –i em penso que sí, que l'he de dir–, confesso que em sento impotent i empetitit per escriure impressions i visions a la vora d'aquest dolç mar interior, tenint en compte aquest bé de Déu d'artistes que abans que jo s'han acostat aquí i ens han deixat excel·lents mostres, que han entrat en el món de la immortalitat plasmada en tècniques diverses.

He pujat a Pujarnol un matí d'hivern. L'aire era prim i fresc com un vinet blanc, i des d'allà dalt he contemplat l'aigua mansa, en forma d'un vuit irregu-

JOSEP VALLS. Sant Feliu de Pallerols, 1944. Escriptor
JOAN JUANOLA. Olot, 1962. Fotògraf

lar sobre el paisatge, acolorida de blaus que semblaven pintats amb llapis de cera. Les muntanyes que encerclaven a la llunyania la vila i el seu estany en constant simbiosi es retallaven nues, d'un color de rosa torrat, i s'irisaven com la gorja dels coloms. Claredat diàfana. Penso en aquell passatge d'*El nom de la rosa* en què el franciscà Guillem de Baskerville diu al novici Adso que hi ha tres coses que concorren a crear bellesa: en primer lloc, la integritat o la perfecció, i per això considerem lletges les coses incompletes; després, la proporció deguda, o sigui la consonància; i, finalment, la claredat i la llum, i així anomenem belles les coses de colors nítids. Claredat diàfana, nitidesa de colors, vet aquí el que més em destacava de la contemplació a distància.

Un capvespre de calma blanca, assegut en una terrassa de bar davant una de les velles pesqueres, no la veig però sento la dolça quietud de l'aigua, respiro la suavitat d'un aire silenciós, contemplo la llum rosada i blava que s'apaga a poc a poc per entremig de la força obscura dels arbres que ressegueixen els marges humits de la riba. No sé si els monjos del cenobi de Sant Esteve de Banyoles, com sí que ho feien els de Sant Pere de Rodes, venien a pescar o tenien gent que pescava per a ells. Se sap que els benedictins de Banyoles, des d'èpoques carolíngies, van artigar terres i erms i els van convertir en camps ufanosos. Així ho escriu, i de forma magistral, el qui fou el gran cronista de Banyoles, Antoni Maria Rigau i Rigau, de feix memòria, gran amic i savi integral. Però ara i aquí m'abellix imaginar monjos i barques a l'encesa, una mena de doble valència vital i constant com serien la fe i la biologia. Diu que els de Sant Pere de Rodes

*«He contemplat l'aigua mansa,
en forma d'un vuit irregular
sobre el paisatge, acolorida de
blaus que semblaven pintats amb
llapis de cera»*

babilonica pendula, ço és, salze babilònic capavallós. Això diu el salm 137: «Vora els rius de Babilònia ens assèiem i ploràvem l'enyorança de Sió, teníem penjades les lires als salzes...»

Els nou quilòmetres de la riba perimetral de l'estany de Banyoles comporten un seguit de panoràmiques sorprenents i úniques, enlloc més del país no hi ha una conjunció paisatgística que hi tingui parió. No sé si n'hi ha la nominació oficial o si està en curs, ni tan sols sé si algú hi ha pensat —de ben segur que sí—, però tot aquest contorn és un autèntic i evidentíssim parc natural.

Algú em va dir que, cap a finals dels anys seixanta del segle passat, va veure el pintor empordanès Joan Sibecas i el poeta Fages de Climent a Porqueres, davant la façana del bellíssim temple romànic. El poeta dedicà una quarteta a l'estany, i m'agradaria suposar que va ser aquell mateix dia que l'amic els veié allà:

*«Cala marina enfuita terra endins,
racó de Costa Brava que es desterra,
mar naufragada entre fonolls i pins
llac de Banyoles amb perfils de gerra»* ♣

Diputació
de Girona

VIES VERDES DE GIRONA

125KM DE LA MUNTANYA AL MAR!

CONSORCI **viesverdes** DE GIRONA

www.viesverdes.cat